

A PANDÉMIA HATÁSA AZ ONLINE FELHASZNÁLÓI SZOKÁSOKRA

Szakmai, ismeretterjesztő összefoglaló

Ebben a kutatásban szakirodalmi áttekintést végeztünk (korábbi hazai és nemzetközi kutatások, felmérések másodelemzése), mélyinterjúkat és generációs csoportos fókuszcsoportos interjúkat és szakértői interjúkat folytattunk, illetve egy 1000 fős online kvantitatív felmérést végeztünk annak érdekében, hogy megvizsgáljuk, hogy változtak-e az online felhasználói szokások a járványhelyzet következtében, illetve a járványhelyzet elmúltával a különböző korosztályoknál a pandémia kialakított-e új online fogyasztói, felhasználói szokásokat.

Kvalitatív kutatások összegzése

Elsőként a korábbi hazai és nemzetközi kutatások, felmérések másodelemzését (desk research) és a kvalitatív felmérések eredményeit (interjúk és fókuszcsoportos interjúk) összegezzük.

Infokommunikációs eszközök használata a járvány alatt

2020. március közepétől már érzékelhetők voltak a lakosság élethelyzetét érintő változások. A KSH a háztartások infokommunikációs eszköz-használatára irányuló lakossági felmérésének kérdései 2020 I. negyedévére vonatkoztak, amikor a Covid19-világjárvány első hulláma elérte hazánkat. A legfiatalabbak, a 16–24 évesek voltak a legaktívabb felhasználók: körükben a közösségi hálók használata mellett népszerű kommunikációs csatorna volt az azonnali üzenetküldés (98%), az internetes telefonálás, beleértve a videóhívásokat (91%); ebben a korosztályban volt a legmagasabb a kereskedelmi szolgáltatók online videotékából lekérhető videóinak vagy a tartalmegosztó szolgáltatóktól származó videótartalmak megtekintésének mutatója (95%) is. Az azonnali üzenetküldő szolgáltatások használatában a 25-34 évesek csekély mértékben maradtak le a legfiatalabbaktól (96 %). A KSH-nál a témában - e sorok írásakor folyamatban van egy újabb kutatás - amelynek közreadására e tanulmány leadásának időpontjában még nem kerül sor, viszont hasznos információt nyújthat az új kutatás összevetése a 2020-as adatokkal.

A karanténban töltött időszakokban a streamingszolgáltatások iránti igény még jelentősebbé vált.

„Ekkor kaptunk rá a *netflixes* sorozatokra. Most is *netflixezünk* – ez megmaradt, csak már valamivel kevesebbet.” (Y generációs interjú)

Hírfogyasztás és infodémia

Az Ipsos a világjárvány hazai berobbanásától kezdve havi rendszerességgel mérte a Covid-19-re adott hazai lakossági reakciókat. A világjárvány idején globálisan növekedett a médiafogyasztás, de a bizalom általános szintje is a legalacsonyabb pontra került. Az Ipsos felmérése a 18 év feletti lakosság alacsony szintű tudatosságáról, befolyásolhatóságáról árulkodik. Érdekességként megemlíthető, hogy megjelentek közösségi oldalakon az új internetes celebritások az idősebb generációból is (például Bíró Mari).

A pandémia „megszülte” az infodémiát is, a vírussal kapcsolatos hírek és álhírek özönét. A világjárvány kibontakozása bebizonyította, hogy a közösségi médiában és más digitális platformokon felerősödött félretájékoztatás ugyanolyan veszélyt jelent a globális közegészségügyre, mint maga a vírus.

„Ekkor mindegyik hír szomorú volt, már annyiféle hír volt, hogy elvesztél benne.” (Z generációs fókuszcsoporthoz tartozó interjú)

„Borzasztóan féltünk, mindenki meg volt döbbenve, néztünk az olasz híreket. Másfél éves unokám nézett minket Skype-on ...kereste az eszközön a hiányzó testrészeinket a gép mögött, az egyik első szava a „maszk” volt.” (Dr. Kőrösné Dr. Mikis Márta, szakértői interjú)

Videóhívások

A fiatalabbak a videócset „betanításával” is segítették az idősebbeket. Egy idősök körében folytatott vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy az idős felnőttek és hozzátartozóik elfogadták és értékelték a videóhívások kommunikációs eszközként történő használatát a kórházi kezelés során.

„Az idősebbek kénytelenek felvenni a ritmust, ha követni akarják az unokákat. Én is miattuk kezdtem el Skype-ot használni.” (Veterán generáció interjú)

A pandémia alatt még a legfiatalabbak is videóchat-en tudtak találkozni óvodapedagógusokkal, tanárokkal, nagyszülőkkel és más távoli felnőttekkel. Ez a jelenség amerikai kutatókat arra ösztönözte, hogy választ kapjanak arra a kérdésre, hogy a videóchat-en keresztül megvalósított párbeszéd olvasás (amikor a közös olvasás párbeszéd formában megy végbe, segítve a megértő-értelmező tevékenységet) hatékonysága a szókincs és a megértés fejlesztésében összehasonlítható-e a könyvolvasás hagyományosabb formáival. Az eredmények azt mutatták, hogy az óvodás gyerekek a videóchat-en keresztül is képesek

megérteni a könyveket, ami arra utal, hogy ez a technológia életképes lehetőség a gyermekek olvasására, különösen olyan kihívást jelentő helyzetben, mint egy a világjárvány idején.

Home office

Az otthoni digitális munkavégzés alapfeltétele a digitális képességek megléte. Magyarország ezen a téren az Európai Unió átlaga alatt teljesít. A magyar fiatalok jobban le vannak maradva ebben az EU-átlagtól, mint az idősebb generáció. A home office céljára igénybe vett internethasználat az országos átlagot meghaladó mértékben volt jellemző a 25–34 éves, valamint a 35–44 és a 45–54 éves korcsoportokra (32, 29, illetve 30%). A távmunkában dolgozók száma 2020 márciusa óta a pandémia hatására megduplázódott. A Z-generációt érintő munkaerőpiaci elemzések azt mutatták, hogy a legfiatalabbak számára ez a lehetőség a legfontosabb 5 kritériumban szerepel munkahelyválasztás során.

„A 20-as, 30-asok körében azt látom, hogy az online otthondolgozás sokkal erősebb igénygé vált így hirtelen, mert kiderült, hogy ez működik.” (baby-boomer interjú)

Mentálhigiénés és egészségügyi kihívások

Szakemberek szerint a járvány alatti mentális kihívások nemcsak a megfertőződő populációt, hanem a teljes társadalmat érintették. Speciális probléma az addikciókon belül az internet, a videójátékok, valamint a pornográf tartalmak használatának és problémás használatának növekedése. Az észlelt stressz szempontjából a 11–13 éves gyermeket nevelő családok bizonyultak a legveszélyeztetettebbeknek. A fokozott idejű eszközhasználat fizikai betegségeket is előidézett.

„Kemény volt, amikor öten home office-ban voltunk, a három gyerek, három különböző korosztály képviselt (...) 16 órás munkanapom volt. (...) maradandó gerincferdülésük lett. (X generációs fókuszcsoporthoz tartozó interjú)

„A telefonommal olyan szinten összenőttem, hogy bárhova vittem magammal és ez a mai napokra is kihat.” (Z generációs fókuszcsoporthoz tartozó interjú)

„Átlagban a Tiktok-ot naponta 8 és fél órát használtam, ami azért sok, és ez már nem túlhasználat, hanem függőség.” (Z generációs fókuszcsoporthoz tartozó interjú)

„Covid alatt is játszottál (videójátékot)?

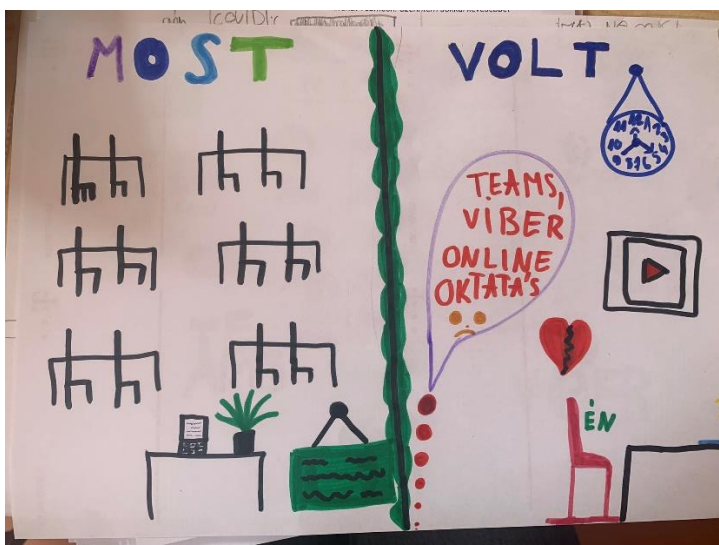
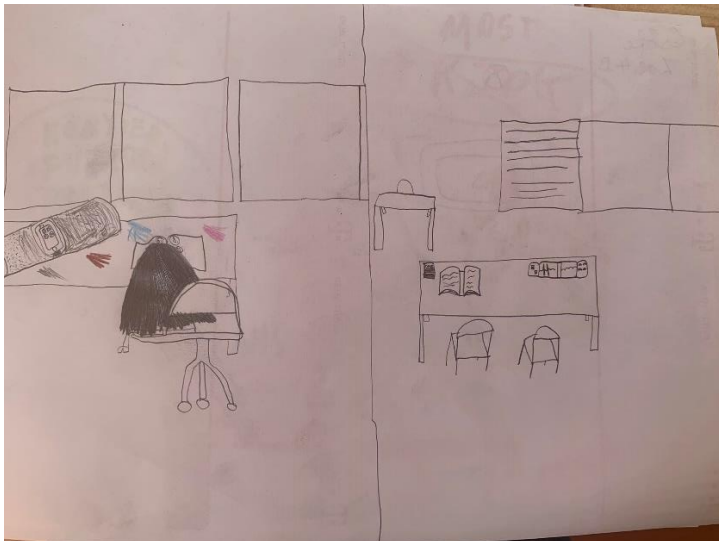
-Igen-igen nagyon sokat.” (Alfa generációs interjú)

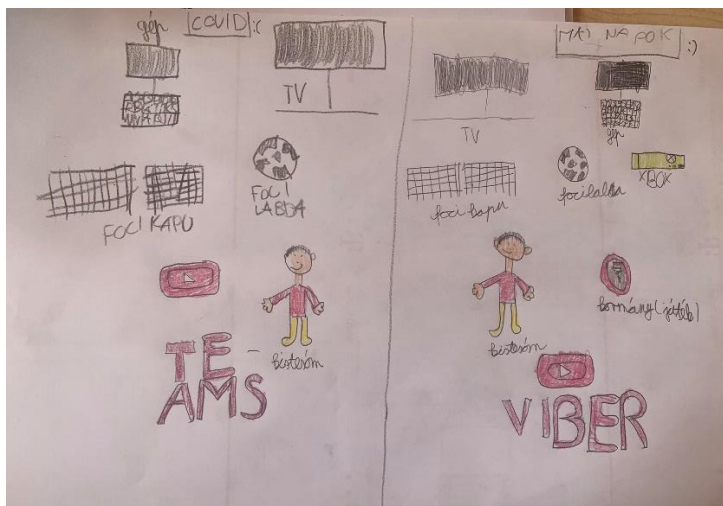
Online oktatás

Jó hatásként értékelhető, hogy mind a pedagógusok, mind pedig a diákok számára előtérbe kerültek az új digitális eszközök és új online tanulási tevékenységek. Azonban az alsósoknál kevésbé volt alkalmas az online tér a tanulásra, ahogyan az óvodás korú gyerekeknél. Több általános-, közép-, felsőoktatásban tanulónál akár hosszú évek szükségesek az időszak alatti lemaradás és hátrány leküzdésére, már, ha lehetséges.

„Sokszor volt olyan, hogy az online óra olyan időben volt, amikor nem tudtam figyelni (...) nem vettem részt benne, és emiatt teljesen hiányos a tudásom.” (D. Z generációs interjú)

Az egyik alfa-generációs fókuszcsoportos beszélgetésen a gyerekek rajzokat készítettek a Covid-járvány előtti és utáni időszakról:

„Azt a benyomást keltik a rajzok, hogy nem szerették a covid alatti időszakot, jobb nekik a személyes oktatás, személyes közösségi élet (...) személytelennek érezték a kialakult helyzetet és ez kihat még az aktuális életükre is, vagyis nincsenek osztálytársak, tanárok, csak írásban jelzik, hogy »én« vagy »tanárnéni«”. (Szabó Janka gyermekpszichológus).

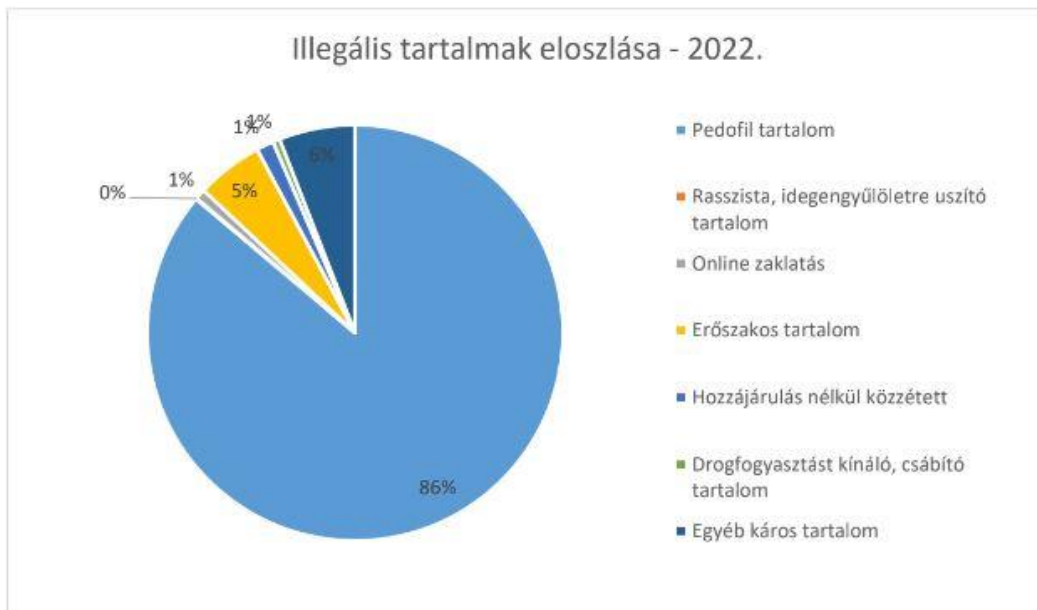
„A gyerekek úgy nagyjából 2 hét után unni kezdték az online létet. Hiányzott nekik az óvoda, az óvodai játékok. Egyre kevesebbszer kérték a szülő telefonját online játszáshoz. (Ferenczi Kincső, szakértői interjú)

„Ha a gyerekeket nézzük, ott nagy veszteségek vannak, amelyek mind a mai napig nincsenek kezelve, tehát nem látom a pedagógusok, iskolák részéről, hogy túllendültek ezen az időszakon, nyomokat hagyott mindenkiben, és ezzel nem foglalkoztunk eléggé.” (Dr. Főző Attila, szakértői interjú)

Néhány civil kezdeményezés is megjelent, amely kifejezetten az idős korosztály segítségét célozta meg online eszközökkel és ezek használatában segítő oktatással (például Máltai Szeretet Szolgálat, Önkéntes Közösségi Szolgálat keretében).

Gyermekjogi kérdések

A pandémia komoly gyermekjogi kihívásokat hozott – számos az online térhez kötődött. A járvány időszaka nyilvánvalóvá tette, hogy a gyermekek szexuális kizsákmányolását rögzítő tartalmak terjesztése az internet ma ismert egyik legsötétebb jelensége, olyan kihívás, amellyel szemben csak az egyre szorosabb nemzetközi együttműködés és folyamatos edukáció veheti fel a harcot. A Nemzetközi Gyerekmentő Safer Internet Programirodája által e kutatás céljaira rendelkezésünkre bocsájtott 2022. éves hotline-bejelentések statisztikája is erről tanúskodik:

A digitális eszközhasználat tartóssága

A pandémia lecsitulásával bár továbbra is népszerű maradt néhány online szolgáltatás, alkalmazás (streaming adások, online rendezvények, ételrendelés, konferenciák, ügyintézés, hibrid munkavégzés), minden generáció előbb-utóbb az offline-online egyensúly megteremtéséhez a személyes jelenléte is igényelte a mindennapok során. Az idősebb korosztályoknál a pandémia nem hozott tartós áttörést digitális eszközhasználat terén. Főként azok kezdtek néhány új eszközt használni, akik már korábban is nyitottak voltak erre.

„Az emberek nyitottabbak az online kapcsolatfelvételre, de van egyfajta éhség a személyes kapcsolatokra is, mert bár sok előnnyel jár az internetes kommunikáció, de a személyes beszélgetéseket semmi se tudja helyettesíteni.” (Y generációs fókuszcsoportos interjú)

„-Nincs változás, azóta is így tartjuk a kapcsolatot a családtagokkal a kapcsolatot. Most is azokat követem, akik érdekesek számomra.

-Ha lenne az internethasználatról oktatás, mire lenne igénye?

- Csak a csalók és az álhírek elleni védekezés érdekelne - újabb dolgokat nem tartok szükségesnek - elegendő ez az ismeret nekem.

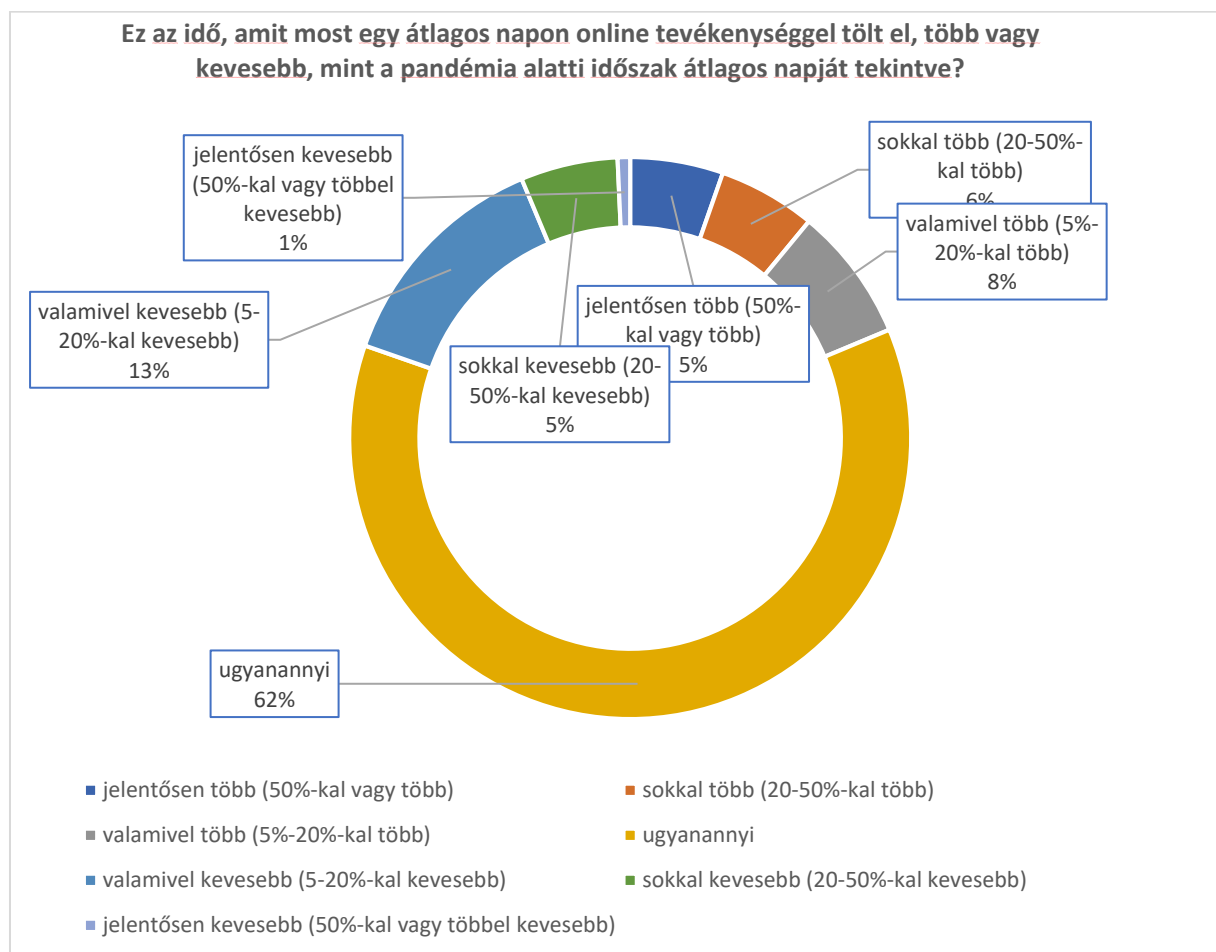
-Voltak olyan ismerősei, akik nem használtak okostelefont a Covid alatt?

-Igen a középső hügom nem rendelkezett ezekkel az eszközökkel, idegenkedett tőle... elzárkózott határozottan, elég makacs a természete, nem lehetett meggyőzni.” (M. veterán generáció interjú)

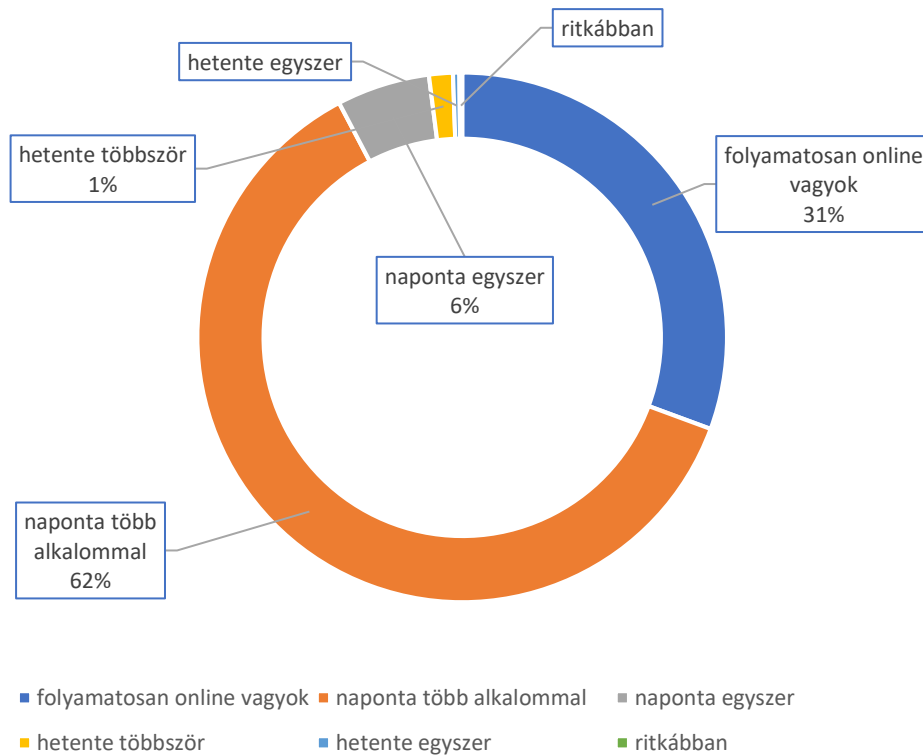
1000 fős online kérdőíves felmérés

A kvantitatív kutatás eredményei is megerősítik a kvantitatív felmérések tapasztalatait:

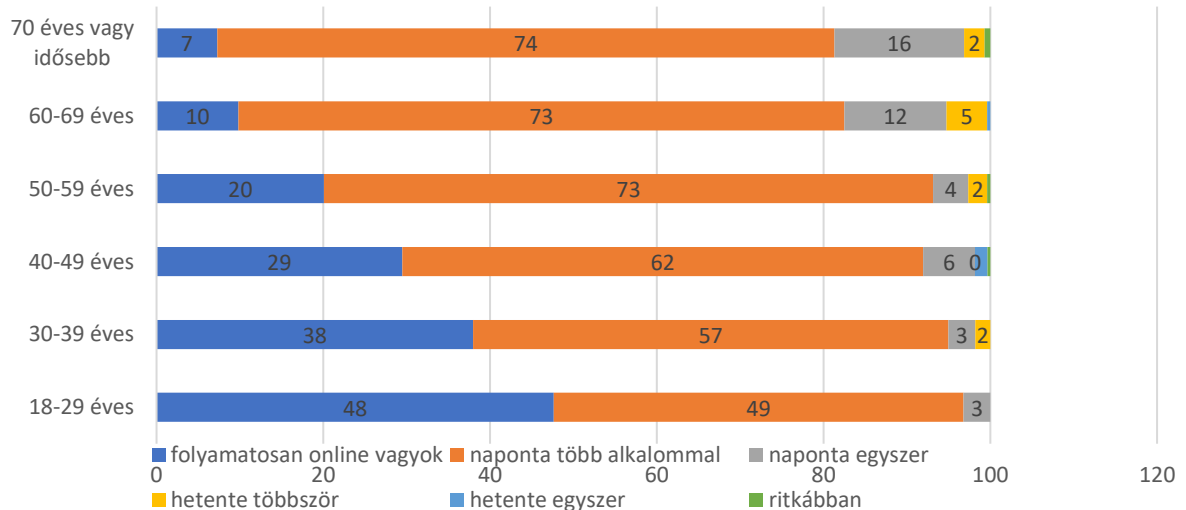
A válaszadók 62% azt jelölte meg, hogy nincs számottevő változás pandémia óta az interneten eltöltött idő tekintetében. Életkor tekintetében nincs számottevő eltérés. A 60-69 évesek mondják a legnagyobb arányban (79 %), hogy ez nem változott.

Milyen gyakran lép fel internetre / van online mostanában?

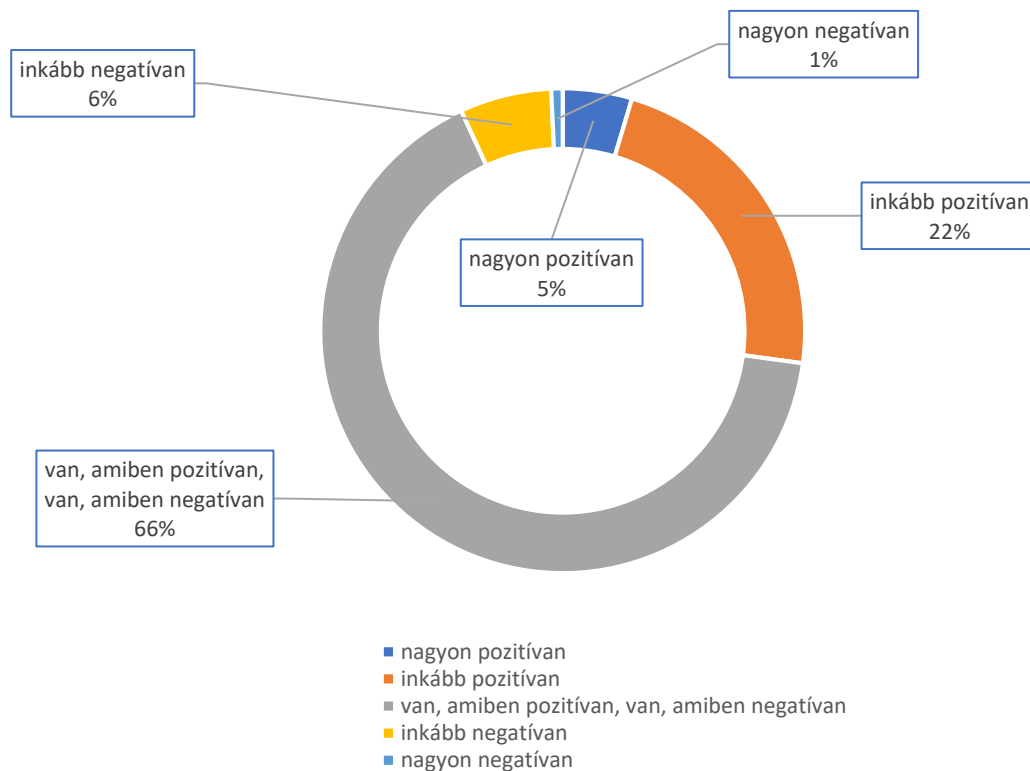

Hányszor lép fel az internetre/életkorok szerint (%)

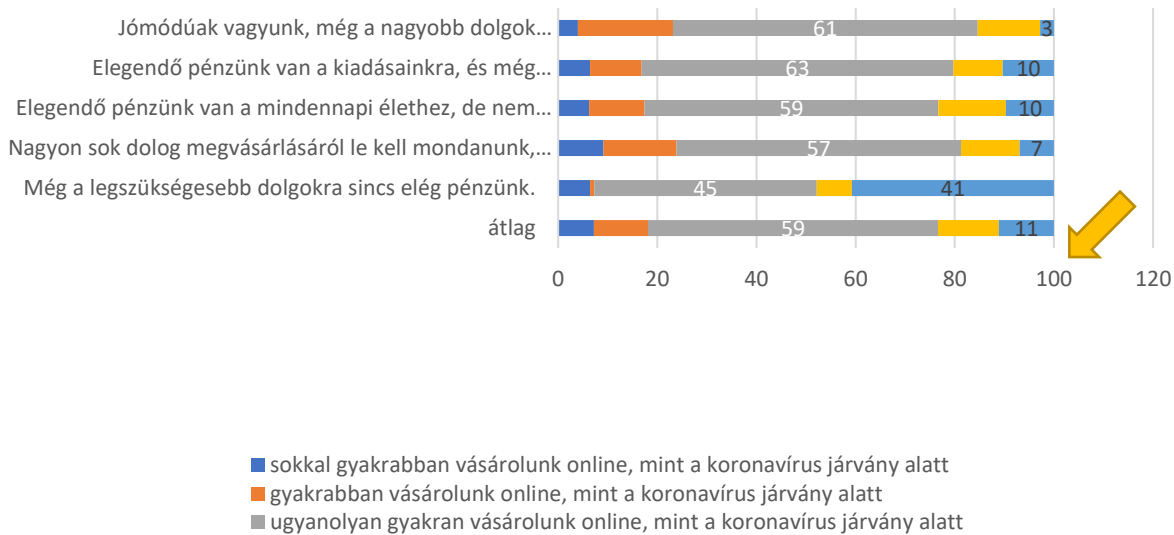

A válaszadók 66 %-a úgy tartja, hogy semleges ez a hatás, 22 % tartja csak inkább pozitívnak a hatásokat. Életkorok tekintetében az 50 évestől idősebbeknél jellemzőbb, hogy semlegesnek tartják a változásokat.

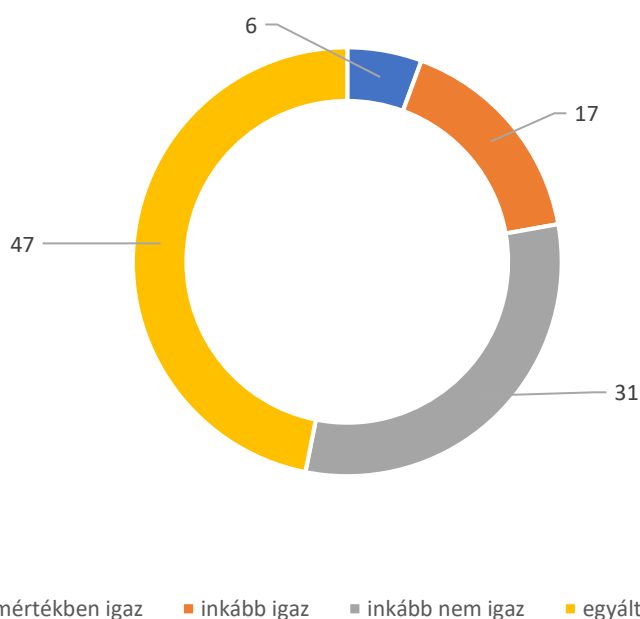
Ön szerint ezek a változások (az internethasználati szokásaiban) hogyan érintették az életét?

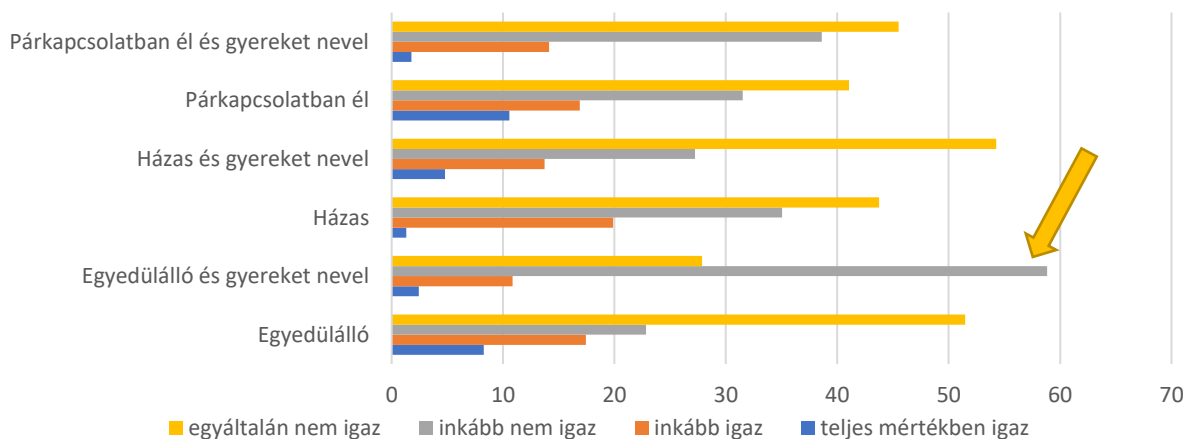
Melyik jellemző Önre az online vásárlást, bevásárlást tekintve?

A koronavírus járvány óta a személyesség, a személyes találkozó kevésbé fontos az életemben (%)

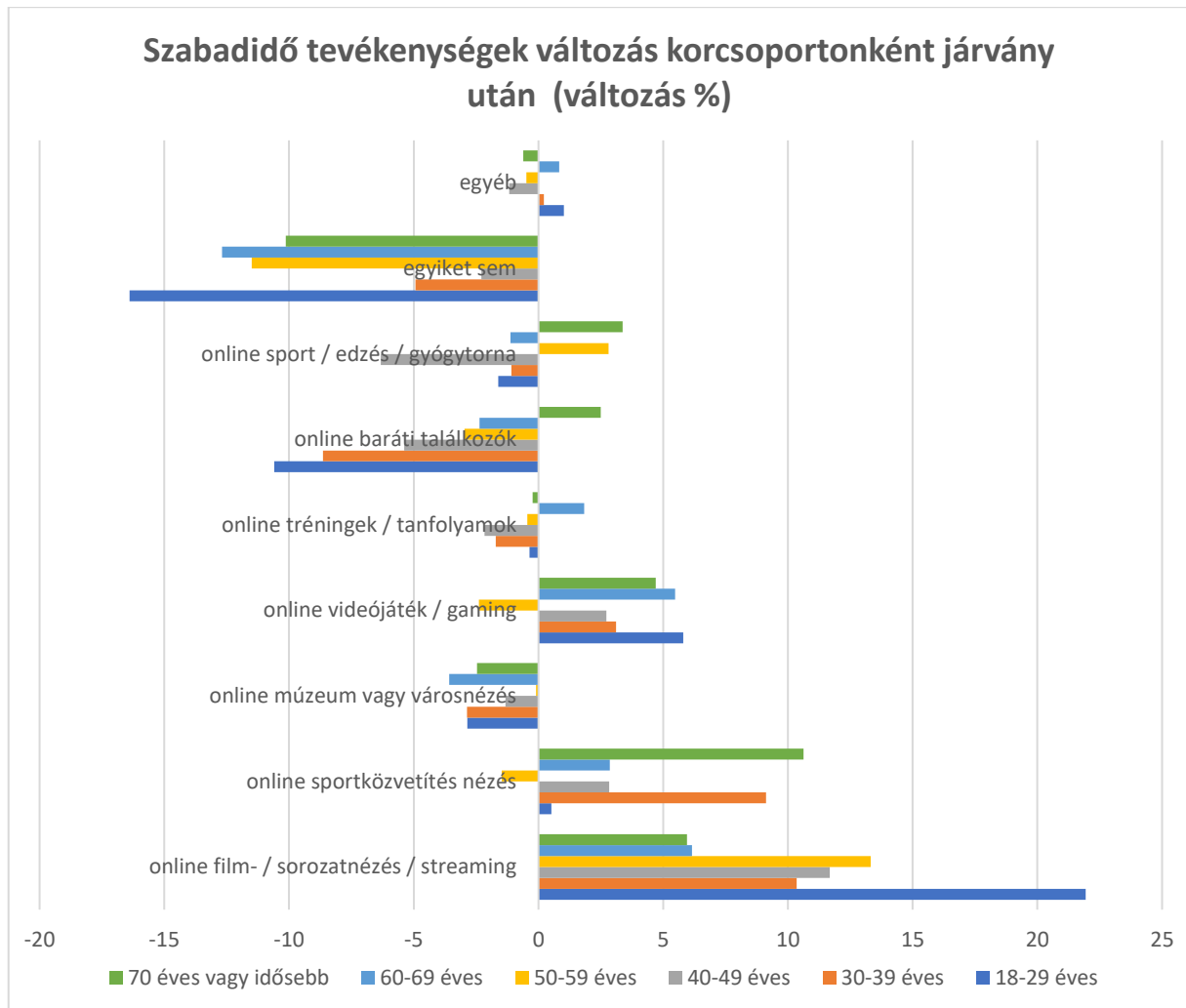

A koronavírus járvány óta a személyesség, a személyes találkozó kevésbé fontos az életemben.

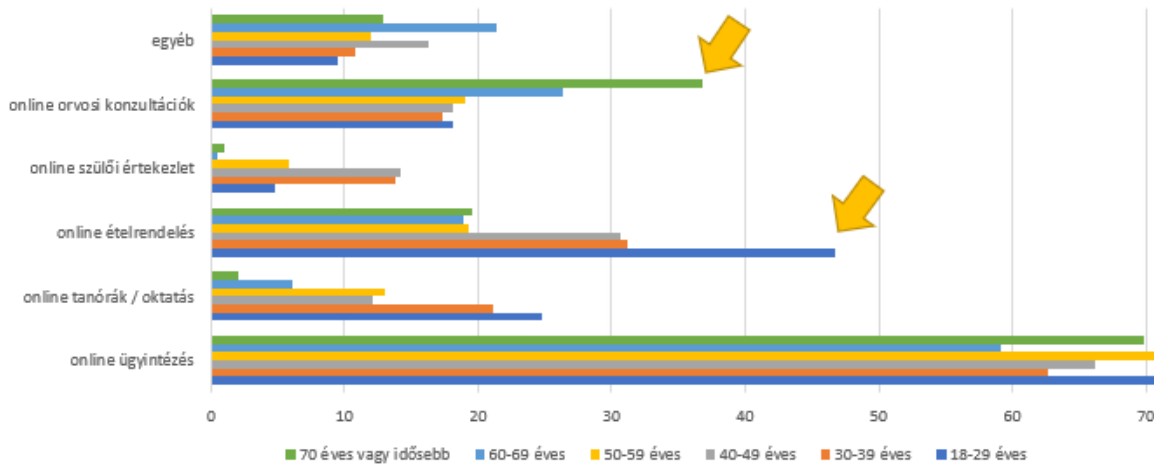
A válaszadók 78 %-a úgy véli, hogy fontos neki a személyes találkozó az életében. Érdekes információ, hogy itt is a gyermeküket egyedül nevelők a legmagasabban reprezentáltak. Az összválaszokat tekintve csak 23 % gondolja úgy, hogy a pandémia óta kevésbé fontos neki a személyes találkozó. Életkor tekintetében minden korosztály azonos értéket adott. A 70 évestől idősebb korosztálynál még jelentősebb a személyes találkozások fontossága. A 30-39 éves korosztálynál a legalacsonyabb azok aránya, akik úgy gondolják, hogy ugyanannyit vásárolnak online, mint a járvány alatt.

Szinte minden korcsoportban vagy a film streaming vagy az online sportközvetítések növekedtek legnagyobb arányban. Az idősebbeknél növekedni tudott még az online gyógytorna, és az online baráti találkozók tevékenysége (ez utóbbi a fiataloknál csökkent szinte a legnagyobb mértékben).

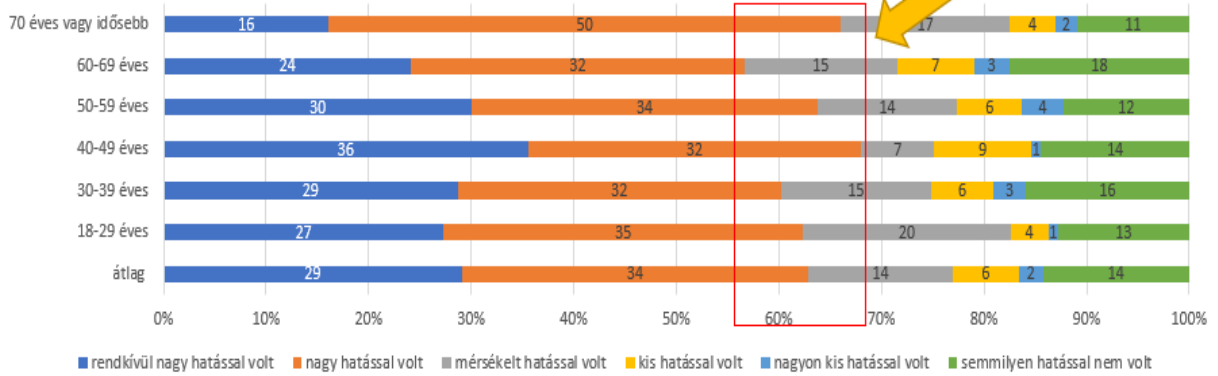

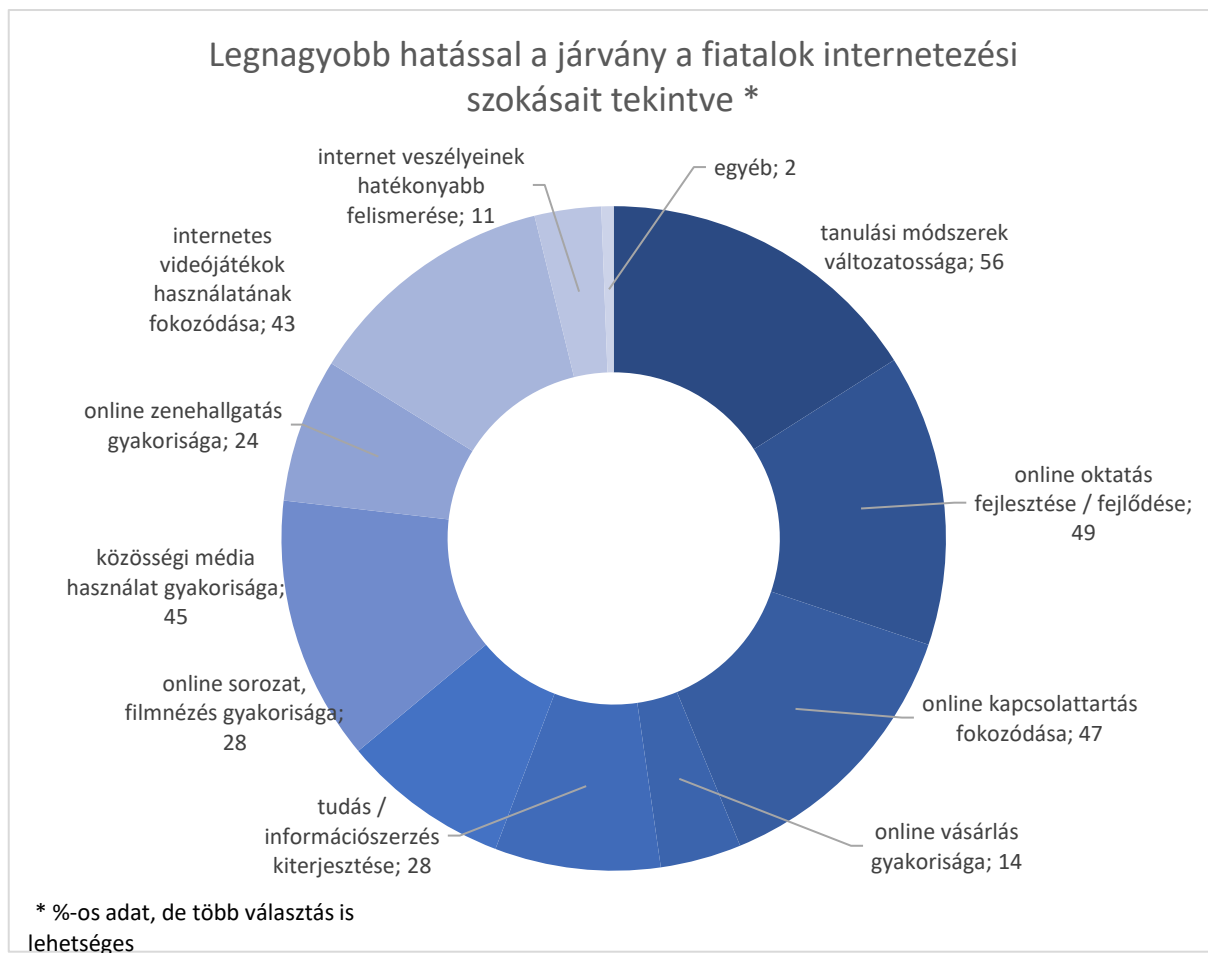
	18-29 éves	30-39 éves	40-49 éves	50-59 éves	60-69 éves	70 éves vagy idősebb
online film- / sorozatnézés / streaming	22	10	12	13	6	6
online sportközvetítés nézés	1	9	3	-1	3	11
online múzeum vagy városnézés	-3	-3	-1	0	-4	-2
online videójáték / gaming	6	3	3	-2	5	5
online tréningek / tanfolyamok	0	-2	-2	0	2	0
online baráti találkozók	-11	-9	-5	-3	-2	2
online sport / edzés / gyógytorna	-2	-1	-6	3	-1	3
egyiket sem	-16	-5	-2	-11	-13	-10
egyéb	1	0	-1	0	1	-1

Egyéb online tevékenységek, amelyeket újonnan/gyakrabban végzett a járvány alatt

Mindent egybevetve, Ön, hogy látja, milyen hatással volt a koronavírus járvány a fiatalok internetezési szokásaira? (életkorok)

Ajánlások

A szakértői interjúk teret engedtek egy-egy szakterület képviselőjének tapasztalataiba belelátni, illetve az ajánlások tárgyalásánál nyújtottak számottevő segítséget szakmai javaslataikkal. A szakmai javaslatok, felvázoltunk további kutatásokkal kapcsolatos ajánlásokat és kommunikációs javaslatokat is. A következőkben csak az ajánlások elnevezését ismertetjük a részletes tanulmányban megtalálható minden egyes intézkedés célja, tartalma és javasolt felelősei is.

- Bölcsődei gondozók, óvodapedagógusok, védőnők képzése, szülők edukációja
- Magyarországi Digitális Gyermekevédelmi Stratégia újratöltve
- Mentálhigiénés stratégia és megvalósítása a gyermekek és fiatalok számára
- Oktatási rendszer digitális megújítása – „Covid tapasztalatokkal”
- Magyarország Digitális Oktatási Stratégiája újratöltve

- A digitális oktatás legnagyobb vesztesinek kárpótlása
- Törvénymódosítás kezdeményezése a gyermekek internetbiztonságának érdekében
- Digitális andragógiai program
- Egészségügyi és mentálhigiénés stratégia a home office-ban dolgozók számára

Szerkesztette: Bereczki Enikő, 2023. július